

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomických teorií

Bakalářská práce

Dějiny ekonomických teorií

Kamila Nehil čová

©2010 ČZUvPraze

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra ekonomických teorií

Akademický rok 2008/2009

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Kamila Nehlíčová

obor: Provoz a ekonomika

Vedoucí katedry Vám ve smyslu Studijního a zkušebního řádu ČZU v Praze čl. 16 určuje tuto bakalářskou práci.

Název tématu: **Dějiny ekonomických teorií**

Struktura bakalářské práce:

1. Úvod
2. Cíl práce a metodika
3. Počátky ekonomického myšlení, klasická a moderní ekonomie
4. Keynesiánci, Monetarismus, české ekonomické myšlení
5. Shrnutí a vlastní zhodnocení jednotlivých škol, porovnání Keynesiánců s ostatními
6. Závěr
7. Seznam literatury
8. Přílohy

Rozsah původní zprávy: 30 - 40 stran

Seznam odborné literatury:

FUCHS, K. Dějiny ekonomického myšlení. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, 2007. 111 s. ISBN 978-80-210-4479-1.

HOLMAN, R. Dějiny ekonomického myšlení. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2005. 539 s. ISBN 80-7179-380-9.

KADERÁBKOVÁ, B. Kapitoly z dějin ekonomických teorií. 1. vydání. Praha: ČVUT, 1994. 120 s. ISBN 80-01-01133-X.

KRAFT, J. Úvod do ekonomické teorie. 1. vydání. Poděbrady: Zámek, 1994. 143 s. ISBN 80-901790-1-0.

NOVÁČEK, V. Ekonomické teorie: přehled a vývoj světového ekonomického myšlení. 7. upravené vydání. Zlín: Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně, 2007. 81 s. ISBN 978-80-7318-582-4.

SIRŮČEK, P. Hospodářské dějiny a ekonomické teorie. 1. vydání. Slaný: Melandrium, 2007. 511 s. ISBN 978-80-86175-53-9.

SOJKA, M. Dějiny ekonomických teorií. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2000. 298 s. ISBN 80-7184-991-X.

SOJKA, M. Kapitoly z dějin ekonomických teorií. 1. vydání. Brno: Mendelova zemědělská a lesnická univerzita, 2006. 152 s. ISBN 80-7157-935-1.

SOJKA, M. Stručné dějiny ekonomických teorií. 1. vydání. Praha: Eupress, 2004. 95 s. ISBN

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Ing. Lucie Severová**

Termín odevzdání bakalářské práce: duben 2009

Vedoucí katedry

Děkan

V Praze dne: 19.11.2008

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci "Dějiny ekonomických teorií" jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu literatury na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti se jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne:

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval vedoucí mé bakalářské práce PhDr. Ing. Lucii Severové, Ph.D. za ochotu, cenné rady a odbornou pomoc.

Dějiny ekonomických teorií

History of economic theories

Souhrn

V teoretické části práce je nejprve objasněna problematika vzniku ekonomických teorií a dále jejich následující vývoj od počátků ekonomie až po ekonomii současné doby. Jedna z kapitol je věnována dějinám českého ekonomického myšlení. Jsou zde uvedena hlavní témata, kterou se daná teorie zabývá, hlavní protagonisté určitých teorií a jejich ekonomické názory a přesvědčení.

V praktické části práce je porovnána jedna z nejvýznamnějších teorií s určitými jinými teoriemi a jsou srovnány i ostatní teorie mezi sebou. Poté následuje zhodnocení a vyhodnocení činnosti a funkčnosti těchto teorií, shrnutí jejich kvalit a nedostatků.

Summary

In the theoretical part of this thesis is first clarified the issue of economic theories and their subsequent development from the beginning to the current economy. One chapter is devoted to the history of Czech economic thought. There are given the main topics, which deals with a given theory, the main protagonists of certain theories and their economic ideas and beliefs.

In the practical part of the work is compared one of the most important theories with certain other theories and there are other theories compared with each other. Followed by assessment and evaluation of the effectiveness and functionality of these theories, a summary of their individual merits and shortcomings.

Klíčová slova: ekonomie, ekonomická teorie, ekonomická škola, bohatství, peníze, úrok, zaměstnanost

Key words: economics, economic theory, economic school, wealth, money, interest, employment rate

1. ÚVOD	4
2. CÍLAMETODIKAPRÁCE	5
3. PO ČÁTKY EKONOMICKÉHO MYŠLENÍ, KLASICKÁ A MODERNÍ EKONOMIE	6
3.1. EKONOMICKÉ MYŠLENÍ ANTICKÉHO ŘECKA.....	6
3.1.1. <i>Platon</i>	7
3.1.2. <i>Aristoteles</i>	8
3.2. EKONOMICKÉ MYŠLENÍ STARÉHO ŘÍMA.....	9
3.3. EKONOMIKA ANÉHO KŘESŤANSTVÍ.....	9
3.4. M ERKANTILISMUS.....	9
3.4.1. <i>Thomas Mun</i>	10
3.5. P ŘEDCHŮDCI KLASICKÉ POLITICKÉ EKONOMIE	12
3.5.1. <i>William Petty</i>	12
3.5.2. <i>John Locke, Dudley North, David Hume</i>	13
3.6. K LASICKÁ ŠKOLA POLITICKÉ EKONOMIE	14
3.6.1. <i>Adam Smith</i>	14
3.7. F RANCOUZŠTÍ EKONOMOVÉ KLASICKÉ POLITICKÉ EKONOMIE	15
3.8. V ZNIKAVÝ VOJSOU ČASNÉ MIKROEKONOMIE	16
3.8.1. <i>Rakouská subjektivně psychologická škola</i>	17
3.8.2. <i>Německá historická škola</i>	18
3.8.3. <i>Neoklasická škola</i>	18
4. KEYNESIÁNCI, MONETARISMUS, ČESKÉ EKONOMICKÉ MYŠLENÍ	20
4.1. K EYNESOVSKÁ MAKROEKONOMIE	20
4.1.1. <i>Keynesova Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz</i>	21
4.1.2. <i>Keynesova teorie efektivní poptávky</i>	23
4.1.3. <i>Investiční multiplikátor</i>	24
4.1.4. <i>Teorie úroku a báze preferencí likvidity</i>	25
4.2. N EOKEYNESIÁNSTVÍ	27
4.2.1. <i>John Hicksa model IS-LM</i>	27
4.2.2. <i>P.A. Samuelsona Philipsova Křivka</i>	30
4.3. M ONETARISMUS.....	31

4.3.1. Friedmanovský monetarismus.....	32
4.4. ČESKÉ EKONOMICKÉ MYŠLENÍ	34
4.4.1. Albín Bráf.....	34
4.4.2. Ekonomie za dob první republiky.....	35
4.4.3. Alois Rašín	35
4.4.4. Karel Engliš	36
4.4.5. Ekonomické myšlení 40. až 60. let	36
4.4.6. Ekonomické myšlení Československa do roku 1989	37
5. SHRUTÍ A VLASTNÍ ZHODNOCENÍ JEDNOTLIVÝCH ŠKOL, POROVNÁNÍ KEYNESIÁNC Ů S OSTATNÍMI.....	39
5.1. P OROVNÁNÍ KEYNESIÁNC Ů S MONETARISTY	39
5.2. P OROVNÁNÍ KEYNESIÁNC Ů S KLASICKOU A NEOKLASICKOU EKONOMIÍ	40
5.3. S HRNUTÍ A ZHODNOCENÍ JEDNOTLIVÝCH EKONOMICKÝCH ŠKOL A TEORIÍ	41
5.4. Z HODNOCENÍ VÝVOJE EKONOMIE	44
6. ZÁVĚR.....	45
7. SEZNAM ODBORNÉ LITERATURY.....	47
8. PŘÍLOHY	49

1. Úvod

Tématem této Bakalářské práce jsou Dějiny ekonomických teorií. Je to velmi rozsáhlé téma a dá se zpracovat mnoha způsoby. Jak už sám název napovídá, jedná se o dějiny ekonomických teorií, což znamená od jejich počátku až do současnosti. Jelikož je to ale značně široké téma, není možné probrat vše, co do ekonomických teorií spadá. Přesto je v této práci téma pojato všeobecně a snaží se o vytvoření určitěho souhrnu toho nejdůležitějšího, co se v dějinách ekonomie událo.

Začátek práce zaměřen na problematiku ekonomie ve starověkém Řecku a Římě. Již za těchto dob probíhal obchod a hospodaření směřující k vytváření určitých základních obchodních a později vlastně ekonomických pravidel. Dále pak následují kapitoly věnované teoriím, tak jak postupem času vznikaly. Největší prostor je vyhrazen pro ekonomickou teorii J. M. Keynesa a jeho příznivců, která je obecně nazývána jako Keynesova ekonomická teorie. Tato teorie je poté srovnávána s ostatními teoriemi, například klasickou, nebo neoklasickou ekonomickou teorií a jsou zde uvedeny hlavní rozdíly mezi nimi.

Je možné říci, že ekonomické teorie a ekonomie vůbec, jsou jednou z nejvíce probíraných věd v historii. Je naprosto fascinující, že každá teorie dokáže odpovědět na stejnou otázku jiným způsobem a přitom se každá nová ekonomická teorie zrodila tak trochu z té předcházející.

S každou novou ekonomickou teorií začaly vznikat určité otázky, pro které se má dělat něco navíc a přinesou větší užitek pro člověka. A právě tyto snažili její představitelé vysvětlit. Ekonomie je společenská věda, kterou se člověk zabývá již po staletí. Mnoho lidí se snažilo dokázat, že jejich teorie je ta pravá, že ty ostatní jsou neplatné a že už nikdy nebude platit nic jiného. Samozřejmě to tak není, a ekonomie se bude vyvíjet dále svým tempem. Možná v budoucnu vzniknou taková slavná jména, jako jsou Adam Smith, J. M. Keynes, A. Marshall, M. Friedman a mnohá další.

2. Cíl a metodika práce

Cílem této práce je přiblížení a vysvětlení ekonomických teorií a podstatu ekonomie vůbec. Práce je členěna do několika kapitol a podkapitol, které se věnují jednotlivým ekonomickým teoriím. Tyto teorie jsou řazeny zasebou v časovém sledu, v němž vznikaly.

Nejprve je v práci věnován prostor ekonomii od jejích naprostých počátků, jako je Řecko a Řím. Dále jsou zde objasněny hlavní myšlenky merkantilismu, klasické politické ekonomie, francouzské klasické ekonomie, rakouské psychologické školy, německé historické školy, neoklasické ekonomie a jedna kapitola je vymezena také českému ekonomickému myšlení. Samostatná kapitola je věnována teorii, která je považována za jednu z nejvýznamnějších a nejuznávanějších ekonomických teorií vůbec. Jedná se o Keynesovu ekonomickou teorii, která je uznávána a jejíž poznatky a názory jsou aplikovatelné i v současné době. Při popisu a objasnění jednotlivých teorií je použit především deskriptivní (popisná) metoda.

Následujícím cílem práce je zhodnocení jednotlivých teorií, kde je použit především komparativní (srovnávací) metoda. Je zde porovnávána Keynesova ekonomická teorie s teorií klasickou a neoklasickou. Poté následuje kapitola věnovaná porovnání ekonomických teorií tak jak šly za sebou a jak na sebe reagovaly. Jsou zde uvedeny jednotlivé názory a přesvědčení, které následující teorie buďto od té předěšlé převzaly a jen v podstatě „lehce“ upravily, nebo naprosto odmítly a tento postoj vysvětlily novými a samozřejmě dle jejich názoru „pravdivějšími“ informacemi.

V práci jsou použity poznatky z odborné literatury věnující se tomuto tématu (viz. seznam odborné literatury). Dále jsou zde využity individuální znalosti a názory autora.

Vzhledem k rozsáhlosti tématu, zde není možné probrat vše co se v ekonomickém vývoji světa událo a proto u obsáhlejších témat jsou uvedeny hlavní myšlenky a autoři. Určitá témata jsou zmíněna jen velmi okrajově z důvodu udržení struktury práce.

3. Počátky ekonomického myšlení, klasická a moderní ekonomie

3.1. Ekonomické myšlení antického Řecka

Ekonomický život ve starém Řecku popisují homérické báje, ve kterých je společnost té doby popisována jako vláda rodové aristokracie. Jedná se o aristokracii v podmínkách naturálního hospodářství, kde aristokraté vlastní pozemky, na kterých pracují především otroci. Významným zdrojem bohatství je v těchto dobách válka. V homérské epoše se už také objevují zmínky o existenci obchodu.

Jelikož se řecká civilizace rozvíjela rychlým tempem, bylo nutné, aby se lidé začali více specializovat na určitý druh práce. Docházelo tím k četnému oddělení řemesel a většímu rozvoji obchodování. Díky tomu se vytvářejí nové sociální skupiny a zároveň již není pouze aristokracie. Tím ale vznikly otázky o podílu na moci a regulaci ekonomických a obchodních aktivit. Výrazem tohoto vývoje byly Solonovy reformy v 6. století. Jednou z těchto reform byla například **Solonova ústava** (594/593 př. n. l.)¹, která omezila práva rodové šlechty vícenásobně a zrušila **Drakonova ústava**. Šlo kupříkladu o to, že spory týkající se dluhů mezi lidmi a šlechtou, mohly být vyřešeny například propadnutím dlužníka v číhnutí do otroctví. Populace byla rozřazena do majetkových tříd dle odhadu pozemkového vlastnictví a byla jim určena jejich práva a povinnosti. Úředníci volili sněm lidu a práva sněmu se lidé mohli odvolat proti rozhodnutí členů rady starších. Díky tomu a nejvyšší řídi lid získal nemalá občanská práva. Tyto reformy ovšem neplatily pro celé Řecko. Sparta si zachovala oligarchickou Lykurgovou ústavu.

¹SOJKA, M., *Dějiny ekonomických teorií*, Praha, 2000, s. 7

3.1.1. Platon

Platon se narodil (427-374 př. n. l.)² do vznešené rodiny v Athénách, kde žil celý svůj život. Jeho učitelem byl Sokrates. Vrcholným Platonovým dílem je spis **Politeia** (Ústava), ve kterém se pojednává o ideálním státě. Takový ideální stát by měl podle Platona splňovat 4 řecké ctnosti: 1) sofia (moudrost) u vládců, 2) andreia (statečnost) u strážců, 3) sôphrosyné (uměřenost) u pracujících lidí, 4) dikaiosyné (spravedlnost), která platí pro všechny a pro všechno. Dále by se ideální stát měl skládat ze tří společenských tříd, které tvoří vládcové, vojáci a pracující lidé. Podle Platona by v prvních dvou společenských třídách nemělo existovat soukromé vlastnictví. Důvodem je to, že tyto třídy se na rozdíl od pracujících lidí nezabývají výrobou a směnou zboží, proto by u nich soukromé vlastnictví mohlo vést ke korupci a ničení morálních hodnot. Také by mohlo docházet k prosazování individuálních zájmů jedince, před zájmy celého národa. Proto Platon zároveň žádá, aby tyto skupiny občanů byly zbaveny starostí o majetek a tuto povinnost dních převezal stát (nejednotlivci), protože práva majetku je zdrojem vřelosti mezi lidmi.

Vláda, která je dle Platona ideální, je vláda aristokracie moudrých. *Platon je pokládán za předchůdce komunistických představ o v doměném řízení na straně jedné a o majetkové rovnosti tříd na straně druhé.*⁴ Dle Platona má být stát pro všechny spravedlivý a najít pro každého místo, které odpovídá jeho schopnostem. Lidé řídicí se svými pudy patří mezi řemeslníky a rolníky, lidé prudcí patří mezi vojáky a lidé rozumní mezi filozofy a strážce zákonů.

Jak z výše uvedeného vyplývá, Platon byl jedním z prvních ekonomů, kteří propagovali komunistické a socialistické názory v oblasti vedení státu.

²FUCHS, K., LISÝ, J., *Dějiny ekonomického myšlení*, Brno, 2007, s. 6

³SOJKA, M., KOUBA, L., *Kapitoly dějiny ekonomických teorií*, Brno, 2006, s. 8

⁴SOJKA, M., *Dějiny ekonomických teorií*, Praha, 2000, s. 9

3.1.2. Aristoteles

Narodil se 384-322 př. n. l.⁵ v Makedonii. V Athénách byl jeho učitelem Platon. Poté se Aristoteles stal vychovatelem a učitelem Alexandra Makedonského. Aristotelovo poznání zasahuje do mnoha věd. Vyznal se v logice, přírodních a společenských vědách a pouště dalších. Proto jeho odkaz nekonečně žije. Například od 6. století se jeho učení stalo základem myšlenek římské církve. Tím se stal Aristoteles otcem scholastiky téměř tisíc let po své smrti.

Své ekonomické názory Aristoteles sepsal zejména ve svých spisech **Politika** a **Etika Níkomachova**. V **Politice** pojednává o rodině, teorii státu, občanské výchově a také zde doporučuje svému učiteli Platonovi kritizuje jeho představy o majetku. Aristoteles tvrdí, že soukromý majetek bude vždy spravován lépe nežten společný.

Aristoteles rozuměle ekonomii jinak, než jaksi tento pojem představujeme dnesmy. Rozlišoval dva pojmy – **ekonomie** a **chrematistika**.

Ekonomii chápal jako přírodní hospodářství, které směřuje pouze menší část produktu vantické společnosti. Je spojena s tváření materiálních hodnot a uměním je vedením zemědělské usedlosti a domácnosti.

Chrematistika je získávání a hromadění majetku a bohatství vpeněžní formě. Sem spadá obchod a lichva. Ekonomii tedy chápal jako přírozenou činnost, zatímco získávání bohatství a využívání peněz jinému účelunež jakému slouží, odsuzoval. Někteří autoři či ekonomové pozdější doby se domnívají, že i když byl Aristoteles génius své doby, taktičemito svými názory, týkajícími se využití a chápání peněz, přibrzdil ekonomický rozvoj Evropy.

⁵FUCHS, K., LISÝ, J., *Dějiny ekonomického myšlení*, Brno, 2007, s. 7

3.2. Ekonomické myšlení starého Říma

Pokud se snažíme hodnotit římskou kulturu, můžeme se setkat s názory, že Řím v podstatě nepřinesl nic nového a pouze opakuje názory antického Řecka. Musíme ovšem brát v úvahu, že Řím se při svém vzniku a působení musel zabývat mnohem více ekonomickými problémy než malé řecké společnosti.

Řím se od Řecka ale řečijeni lišil. Základním principem římského práva bylo **římské právo**, které zákonil práva a povinnosti občánů při nakládání s majetkem. Římské právo se stalo základem v podstatě všech právních systémů, které jsou platné až do dnešní doby. Narozdíl od Řecka je v římském právu zdůrazňován individualismus a co nejmenší zásahy do hospodářského majetku.

3.3. Ekonomika raného křesťanství

Křesťanství se zrodilo v antice a jeho původní myšlenka byla založena na zachování rovnosti občánů. Apoštolové byli chudí a to vyžadovali i od svých věřících. Toto myšlení však do římské společnosti nezapadalo. Primární komunita věřících žila jen z milodaru. Až později sv. Augustin vyzvedl fyzickou práci a činnost za něco, co se jí vyhýbá je považován za líného. Teprve fyzicky pracující člověk vzem zemědělství je ten správný a obchod je zde brán pouze jako nedůstojný zdroj živiny pro člověka správně víry.

3.4. Merkantilismus

Vznik merkantilismu datujeme do 14. až 15. století, tedy do období pozdního středověku. S tímto druhem merkantilismu se můžeme někde setkat i pod názvem bullonismus⁶ – v české literatuře raný merkantilismus. Později to byl merkantilismus v užším pojetí, neboli rozvinutý merkantilismus (soustava obchodní bilance), který datujeme počátkem 17. století.

⁶SOJKA, M., *Dějiny ekonomických teorií*, Praha, 2000, s. 15

Názory merkantilistů se značně opírají o všeobecné pojetí bohatství. Z toho vyplývá, že bohatství, vycházející z jejich doporučení v oblasti hospodářství. Pojem bohatství je v zásadě shodný v různých stádiích merkantilismu, ale významně se odlišuje od toho, co hlásala církev.

V zásadě merkantilisté neobhajovali zájmy a požadavky panovníka, ale snažili se ovyzvednutí zájmů a požadavků obchodních vrstev nad ty panovníkovi. Tím se podstatně snažili ukázat na to, že pokud poroste bohatství těchto vrstev, bude to ku prospěchu panovníka a země, jelikož se bude zvyšovat bohatství země. V raném merkantilismu můžeme vidět názory, které v podstatě chtějí, aby stát do hospodaření obchodních vrstev zasahoval. Aby jim pomáhal v jejich ústředně reguloval jejich zahraniční aktivity.

Pod pojem bohatství merkantilisté viděli především peníze. Tehdy to byly hlavně drahé kovy (zlato a stříbro). Z jejich názoru tedy vyplývá, že čím víc má země těchto drahých kovů, tím je bohatší. Zahraniční obchodem lze prozemi znamenat buďto zvýšení bohatství, nebo jeho ztrátu. Když bude země nakupovat v zahraničí zlaté a stříbrné, zchudne. Naopak pokud bude v zahraničí prodávat, získá tím více zlata a stříbra a bohatství vzemi poroste. Z toho plyne i názor, že dostatečně vysoké daně se mohou vybírat pouze vzemi, která má dostatek bohatství, a tudíž je to i přínos pro panovníka. Právě z tohoto důvodu vznikala určitá opatření, která měla omezit odliv bohatství ze země. Takže cizí obchodníci, kteří si vzemi vydělali nějaké zlato, ho museli zase v té dané zemi utratit, aby nedocházelo k odlivu bohatství. Je zřejmé, že pro stát je určitě lepší vyvážet, nežli dovážet. Stímto názorem se ztotožňuje i představitel merkantilismu Johann Joachim Becher a celá merkantilistická škola. Až později tento názor vyvrací jeden ze zakladatelů klasické ekonomie W. Petty.

3.4.1. Thomas Mun

Zajednoho z nejvládnějších merkantilistů je považován Thomas Mun (1571-1641)⁷. Thomas Mun byl výborným obchodníkem, který díky své práci v Itálii a Levantě získal

⁷KRÁLÍK, O., Vývoj ekonomického myšlení, Brno, 1998, s. 12

velmi dobré praktické zkušenosti v obchodu. V roce 1615 se stal členem správní rady ve Východoindické společnosti. Tato společnost měla časté problémy s výmprivilegiem vyvážet p ři obchodních cestách tisíc liber ve zlatě část říbře, ovšem pod podmínkou, že tuto částku p řiveze do 6 měsíců zpět. Právě na obranu této společnosti sepsal Mun **Pojednání o obchodu Anglie s Východní Indií**. V této knize Mun vysvětluje, že pro Anglii je vývoz drahých kovů ze země p řínosem a také to, že se tyto drahé kovy s dozeměv podstatě vracejí ve větší míře, než jaký byl jejich odliv. Anglie by p řede vším musela zboží, které nakupuje z indických teritorií, nakupovat mnohem dražší od Turků nebo Levantinců. Takový názor na zahraniční obchod je pro nás naprosto běžný a p řirozený, ale musíme brát v úvahu, že v té době takové tvrzení znamenalo značný obrat v myšlení.

Mun byl ale nejvíce proslaven jeho druhou prací **Bohatství Anglie ze zahraničního obchodu** (England's Treasure by Foreign Trade), kterou napísal již v roce 1630, ale vyšla až po jeho smrti v roce 1664. V této práci rozlišuje pojem bohatství a kapitál tak, že dle jeho názoru obchodníkům musí být dovoleno vyvézt peníze, aby je mohl rozmnožit. Ovšem i v této práci Mun ztotožňuje pojem bohatství s penězi. Doporučuje zvyšovat vývoz, ale omezovat dovoz do zahraničí. Protože odliv peněz ze Španělska je dle úvodem toho, že Španělé nejsou schopni zabezpečit své potřeby z vlastních zdrojů.

Co se týče ceny Mun obchodníkům doporučil určovat cenu dle toho, kde má Anglie monopol. Na takovém místě mají být podle Muna ceny zboží monopolně vysoké. Na ostatních místech naopak doporučuje nízké ceny, které mohou efektivně konkurovat ostatnímu zboží. P řede vším je důležité, aby cena neodrazovala zákazníky.

Mimo anglického merkantilismu můžeme zmínit i jeho chudší verzi, a to byl francouzský merkantilismus. P ředstavitelem francouzského merkantilismu byl Antoine de Monchrétin (1575-1622)⁸. Jeho myšlenky ovšem nebyly tak rozvinuté jako u Muna. Monchrétinovo dílo **Pojednání o politické ekonomii** (Traité de l'économie politique) pojednává o roli státu v hospodářství.

⁸FUCHS, K., LISÝ, J., *Dějiny ekonomického myšlení*, Brno, 2007, s. 16

3.5. Předchůdciklasicképolitickéekonomie

Merkantilistickýpohlednaekonomiio všemnebyldos tačující,abyseekonomiemohla dáleplněrozvíjet.Protood2.pol.18.stol.vznikánovýp řístupkekonomii,atoklasická politickáekonomie.Poprvéseekonomieza čínáformovatjakosamostatnávědnídisciplína, kterájižmásvézakladnípojmyazásady.

Předchůdci klasické politické ekonomie řešili zejména tvorbu a rozdělováním bohatství, zvláště toho národního. Proto je můžeme rozdělit do dvou období – období formativníaobdobísystematizace,neboliústupukl asickéškoly.

3.5.1. WilliamPetty

Zněkterýchzdroj ůsem ůžemeosiruWilliamuPetty(1623–1687) ⁹dočíst,žebyl považován za zakladatele skutečné politické ekonomie. Ovšem jiné zdroje uvádí, žebyljennevýznamnousou částíprocesuformovánípolitickéekonomie.

Petty se ve svých dílech nebojí doporu čovat nová ekonomická pravidla, která bypodlejehonázorup řinesla užitek všem, anejen státu samotnému a vládnoucí vrstvě. Jako například vdíle **Pojednání o daních a poplatcích** (Treatise on Taxes and Contributions) řeší, jak již vyplýváznázvu, problémplacenídaní. Považujeza důležitá nezbytnéabyjelidéplatili,protože si zaná věvpodstat ěkupují služby, které jim poskytuje stát. Ovšem jejich výše musí být nějakým způsobem limitována. Řešení vidí ve změně vybírání daní a danového systému obecn ě. M ěl by být jednodušší, ale zároveň stále efektivní.Protonavrhujevybíránídanízavísícívý šemajetkuob čanů.

DlePettyho názoru lidé chtějí uspokojovat svoje zájmy a zvyšovat své bohatství . Tojemožnépouzezapodmíneksilného státu, který jebudechránit.PokudPettyzmi ňuje bohatství jako bohatství země nebo národa, mluví tak o něm jako o výsledku vykonané prácevminulosti.DíkytomujePettypovažovánza „tvůrcepracovníteoriehodnoty“.

⁹KRÁLÍK,O., *Vývojeekonomického myšlení*, Brno, 1998, s.15

Při analýze tvorby ceny byl Petty zastáncem názoru, že pokud seurčitá věc prodává za jedné měrou měřící, tak jiná věc stejné hodnoty, musí obsahovat stejné množství vykonané práce jako v první. Z toho vyplývá, že stanovoval cenu na základě množství vynaložené práce.

Petty se také zabýval rentou, tj. částkou, kterou lidé platili za pozemky, které jim byly pronajímány. Uvědomoval si, že pokud máme dva stejné výnosné pozemky, renta z nich se může lišit. A proto, že se nachází jinak daleko od finálního trhu. Renta tedy snížena nebo zvýšena o dopravní náklady.

Cosť zahraničního obchodu, nebyl Petty proti. Záleželo na tom, jestli jedná o obchod s řádně dobrou a neriskantní obchodní operací. Ovšem otázka držení peněz vzemě se již Petty značně liší od merkantilistů. Zastává názor, že pro země není dobrý nedostatek peněz, ale ani jejich přebytek. Takže by se bohatství země nemělo násilně zadržovat na jeho území.

3.5.2. John Locke, Dudley North, David Hume

J. Locka (1632 – 1704)¹⁰ a D. Northa (1641 – 1691)¹⁰ spojoval odpor v úči merkantilismu. Sdíleli Pettyho ekonomické názory, a le v některých otázkách postoupili dále. Například North „objevil“ čistý kapitál. Dle jeho názoru je stejně výnosné půjčování kapitálu jako pronajímání půdy. Zatímco Locke stále jednocoval peníze s kapitálem byl prvním zastáncem **kvantitativní teorie peněz**. Tvrdil, že množství peněz v oběhu ovlivňuje cenu.

D. Hume (1711 – 1776)¹⁰ byl také zastáncem kvantitativní teorie peněz. Tuto teorii obhajuje na základě zkušenosti s přenesením velkého množství zlata a stříbra do Evropy, kde poté ceny výrazně vzrostly. Ovšem myšlenka, kterou bychom si u Huma měli zapamatovat je, že ceny nestoupají hned pododáním množství peněz do oběhu, ale stoupají postupně. Touto otázkou se později zabýval až Keynes.

¹⁰FUCHS, K., LISÝ, J., *Dějiny ekonomického myšlení*, Brno, 2007, s. 23

3.6. Klasická škol politické ekonomie

Velice důležitou kapitolu v dějinách ekonomických teorií tvoří samostatná klasická politická ekonomie, ve které byly sledovány především dvě složky. První byla teorie poměrných cen zboží, která je založena na snažení objevit určitou objektivní hodnotu zboží. Tato hodnota není závislá na individuálním pohledu jednotlivých spotřebitelů. Druhou složkou je teorie cen služeb výrobních faktorů.¹¹ Problémem těchto teorií bylo, že neměly mikroekonomické základy, protože představitelé klasické politické ekonomie se věnovali především makroekonomii (sektory národního hospodářství, vlastnictví výrobních faktorů, rozdělování národního důchodu atd.).

3.6.1. Adam Smith

Za zakladatele politické ekonomie je považován Adam Smith (1723 – 1790).¹² V svém díle **Pojednání o podstatě a původu bohatství národů** dokázal shrnout v podstatě vše, co již bylo dříve řečeno například Humem, Cantillonem a dalšími. Dále jako jeden z prvních dokázal shrnout celkovou koncepci politické ekonomie. Právě proto Smithem už nyní nazýváme zakladatele politické ekonomie a již zmíněné ekonomie jen jeho předchůdci.

Ovšem Smith nebyl jen ekonomem, byl také filozofem, historikem, politologem a sociologem. Proto se jeho díla stala tak uznávanými. Díky svým znalostem do nich dokázal obsáhnout veškeré poznání společnosti své doby.

Jeho dílo *Bohatství národů* je velmi často považováno za jakýsi ohlas naprůmyslovou revoluci a obhajobu průmyslové a řemeslné třídy. Tyto názory ovšem můžeme naprosto vyvrátit, protože v době, kdy Smith psal *Bohatství národů*, Anglie byla ještě agrární zemí a neexistovaly zde žádné předpoklady pro vznik průmyslové revoluce.

¹¹KRÁLÍK, O., *Vývoj ekonomického myšlení*, Brno, 1998, s. 42

¹²KADEŘÁBKOVÁ, B., *Kapitoly z dějiny ekonomických teorií*, Praha, 1994, s. 19

Cosetýkáobhajoby řemeslníkůapr ůmyslníků,takénem ůžemesouhlasitstímtonázorem. Smithsejenpokoušelnejítssystem, kterýbyochra ůňovalspíšespot řebitele, nežvýrobce.

Na rozdíl od merkantilist ů, Smith také upozornil na to, že národní hospodá řství nemůžebýt řízeno jakoby se jednalo o jeden velký podnik. Zd ůrazňuje ideu p řirozeného státu, zejména pak svou vidinou, „neviditelné rukyt řhu“, kterou sikaždýp řívyslovení jeho jménavybaví.

„Neviditelná rukatrhužt řesňujesouladmezivlastnímzájmemjednotlivceazájme m společnosti.“¹³

Neviditelná rukatrhujev podstat řen řco, coumož ůňujeb řšvobodnéhoanezávislého tržního hospodá řství. Toto hospodá řství ovšem musí zkoordinovat uspokojování individuálníchpot řebzapomocid řelbypráceatakésamostatnéhohospoda řeníjednotlivc ů.

3.7. Francouzštíekonomovéklasicképolitickéekonomie

Jedna zvě řcí, která nejvíce proslavila francouzský klasicismu řs veekonomii, byla **ekonomická tabulka** F. Quesnaye. Quesnay byl jedním zhlavních p ředstavitel ů fyziokratické školy. Ta se za řčala rozmáhat p ředevším v 50. a 60. letech 18. století, tedy těsněp ředtím, nežSmithvydalsvéPojednáníop řvoduapodstat řebohatstvíinárod ů.

Klasická francouzská politická ekonomie se nazývala řfyziokracie. Tento název pochází z řeckých slov fyzis (p říroda) a kratos (vláda). Ztakového ozna ření vychází inázorfyziokrat ů, kte řívíd řlinárodníhospodá řstvíjakoobjektsp řírozeným řádem. Ůsilí fyziokrat ů poodhalit podstatu tohoto p řírozeného řádu, dalo p říčinu vzniku teorie kruhového toku. Tuto teorii shrnuje ekonomická tabu řlka F. Quesnaye, která byla prvním obrazemsou řasné **analýzyvstup ůavýstup ů**.

Fyziokraté byli p řesvědčeni, že vprimárním sektoru výstupy p řevyšují vstupy, alevostatníchsektorechse vstupyavýstupyrovna řjí. Tutonerovnováhu vysv řtlovali tím, že práce a kapitál vzem ředělství zvyšuje produktivitu p ř ůdy. Problém byl vtom,

¹³HOLMAN,R., *Dějinyekonomického myšlení*, Praha, 2005, s.51

žedo zemědělství nezahrnovali domácnosti, které vlastnily pouze půdu, ale pouze domácnosti, obstarávající služby práce a kapitálu.

Důsledkem tohoto problému bylo, že fyziokraté dělili národní hospodářství na tři sektory následujícím popisem: ¹⁴

- 1) **zemědělství** (neboli produktivní sektor) s reálnými výstupy vyššími než vstupy
- 2) **zpracovatelský průmysl** (neproduktivní sektor) s výstupy, které se rovnají vstupům
- 3) **domácnosti vlastníků pozemků** (sektor pozemkového vlastnictví) s nulovými výstupy a svými výstupy (tj. reálnou spotřebou), které se rovnají přebytku výstupu zemědělství nad jeho vstupy.

Fyziokraté pohlíželi na produkci zpracovatelského průmyslu jako na hmotnou přeměnu vstupů, která má původ v zemědělství. Z toho plyne, že tržní produkci v zemědělství představuje produkce zpracovatelského průmyslu a vlastní produkce zemědělských výrobků. Taje vyhrazená pro spotřebu v domácnostech vlastníků pozemků.

Tímto způsobem byl v ekonomické tabulce fyziokratů určen předpoklad rovnovážného kruhového toku národního hospodářství. Když totiž budeme mít nulové úspory, tak tržní produkce v zemědělství, kterou budeme měřit ve stálých cenách, bude vyšší, než sumární částka pachtovného za pozemky. Tento rozdíl bude tvořen finanční hodnotou výstupu, kterou zemědělství vytěží ze zpracovatelského průmyslu.

3.8. Vznik a vývoj současných mikroekonomií

Současná mikroekonomie se začala vyvíjet ke konci 19. století ve spojitosti se vznikem marginálních teorií (teorie mezního užítka, mezní produktivity, marginální analýza). Proto je tento vývoj mnohdy nazýván marginální revolucí. Na jejím vzniku

¹⁴SOJKA, M., *Dějiny ekonomických teorií*, Praha, 2000, s. 35

sepodílela rakouská subjektivně psychologická škola, škola chambridgeská a také škola lausanská. Kromě školy rakouské, byly zbylé školy později označeny jako neoklasické.

3.8.1. Rakouská subjektivně psychologická škola

Ke konci 19. století se ekonomickými teoriemi v Německu a Rakousku zabývají především dvě školy. Jednou je rakouská subjektivně psychologická škola, druhou německá historická škola.

Podstatou učení rakouské školy bylo zejména odmítání matematizace ekonomických teorií a velmi silný důraz na samostatnou psychologii. Vůbec však nepracuje s modelem dokonalé konkurence, nezkoumá problémy rovnováhy a nerovnováhy. Soustředila se především na snahu jedince o maximalizaci užitku a jeho spotřebu.

Hlavním tvůrcem této školy byl K. Menger s svou **teorií mezního užitku**, kterou chápeme jako hodnotu statků, které mají pro spotřebitele určitý význam. Jedná se zde o čistě subjektivní pohled na věc. Pokud poroste četnost uspokojování jedné potřeby, bude klesat velikost tohoto uspokojení. Jedná se o 1. Gossenův zákon – zákon klesajícího mezního užitku¹⁵. Mezní užitek znázorňuje změnu celkového užitku při změně množství o jednu jednotku. Dále pak subjektivní ohodnocení statku jedincem, míra významnosti uspokojení poslední potřeby, při různých cenových možnostech.

Dalším teoretikem rakouské školy byl Böhm – Bawerk. Jeho rozdělení statků nastatky budoucí a přítomné, mělo za následek vysvětlení úroku, jako rozdílu mezi hodnotami těchto statků. Úrok tedy zahrnuje čas, který uplynul mezi tím, než se statek budoucí (práce, kapitál) přemění na statek přítomný.

¹⁵KADE ŘÁBKOVÁ, B., *Kapitoly z dějiny ekonomických teorií*, Praha, 1994, s. 22

3.8.2. Německá historická škola

Německá historická škola měla, jak již název napovídá, vliv především v Německu. Dostala se však částečně i do USA. Důvodem vzniku této školy byl především hospodářský vývoj Německa, které bylo oproti Anglii a Francii zaostalé. Tato zaostalost vedla německé ekonomy k přemýšlení o hospodářském liberalismu a kodmítání škol, které jej propagovaly. Německá historická škola používala empirickou metodu zkoumání, která je především faktům o vývoji ekonomiky. Za tuto metodu byla velmi kritizována rakouskou subjektivně psychologickou školou.

Empirický a historický přístup k bádání nad ekonomickými úkazy byl ovlivněn zejména Hegelovou filosofií. Podle ní se může rozvíjet jen společnost, která má ducha národa. Vše je podrobena cílům národa, rozhodujícím subjektem je stát, na rozdíl od neoklasické školy, kde se jedinec může rozhodovat svobodně. V klasické škole se vše řídí přirozenými zákony. V obou těchto školách je tím hlavním subjektem právě každý samostatný jedinec.

3.8.3. Neoklasická škola

Pro období vývoje neoklasické školy byla typická orientace na analýzu rovnováhy, jež byla označována za stav neměnný. Neoklasická škola byla především mikroekonomickou školou. To znamená, že charakterizovala chování jednotlivých tržních subjektů, jako jsou domácnosti a podniky. Na rozdíl od rakouské školy, tato škola matematizaci uznávala a používala. Rozpracovala teorii mezního užítku jako poptávku pro spotřební zboží v ordinalistické teorii (hlavním autorem byl V. Pareto), kde subjektivní hodnoty statků jsou určeny jejich užitečností pro spotřebitele.

V. Pareto vypracoval grafickou podobu indiferenčních křivek. Konvexnost těchto křivek je dána zákonem klesajících výnosů a sklon je určen poměrem, v jakém lze jednotlivé statky zaměňovat. Optimální rozsah produkce je v neoklasické teorii určen rovností mezního nákladu a mezního výnosu.

3.8.3.1. Neoklasická teorie firmy

Za zpracování této teorie vděčíme především představiteli cambridgeské neoklasické školy **Alfredu Marshallovi**. Marshall si byl plně vědom faktu, že nemůžeme určovat a analyzovat chování trhu, aniž bychom určili i chování výrobce. Takže neoklasická teorie firmy analyzuje chování výrobce a jeho nabídky.

Tato teorie opírá se o racionální chování firmy, to znamená, že firma chce maximalizovat svůj zisk. Cílem této teorie je zjistit, jaký by bylo optimální rozsah produkce tak, aby zisk firmy byl maximální. Základním faktem je to, že jednotkové náklady jsou závislé na rozsahu produkce. S rostoucí produkcí firmy budou jednotkové náklady nejprve klesat až do svého minima a poté růst. Z tohoto tvrzení vyplývá, že řešení je jednoduché. Stačí najít minimum jednotkových nákladů. Zde ovšem Marshall objevil velmi důležitý fakt, a to že pro firmu nejsou nej důležitější její průměrné náklady, ale její mezní náklady. Průměrné náklady spočítáme tím způsobem, že celkové náklady vydělíme počtem vyráběných kusů. Mezní náklady značí nárost produkce, který je způsobený zvýšením produkce o jednu jednotku.

Ale proč jsou pro firmu při uvažování o zvyšování produkce právě mezní náklady? Je to způsoben tím, že pokud se firma rozhodne produkci zvýšit, přihlíží k tomu, o kolik by se zvýšily náklady. To pak porovná s cenou, kterou za zvýšení produkce získá. Pokud budou mezní náklady nižší než jednotkové náklady, tak firma bude svoji produkci zvyšovat, protože každá další vyrobená jednotka jí přinese více peněz, než kolik jí to bude stát. Naopak pokud mezní náklady jsou vyšší než cena, tak by firma měla svoji produkci snížit, protože takto pronikne do ztráty. Z toho vyplývá tvrzení, které je v neoklasické škole označováno jako rovnováha firmy, a to, že firma bude vyrábět takový rozsah produkce, kdy se mezní náklady budou rovnat ceně.

4. Keynesiánci, monetarismus, české ekonomické myšlení

4.1. Keynesovská makroekonomie

John Maynard Keynes (1883 - 1946) je jedním z teoretiků, který značně ovlivnil ekonomický vývoj 20. století. V jeho dílech je patrná obnova makroekonomického přístupu k analýze hospodářského života, která byla typická pro klasickou politickou ekonomii.

Přínos J. M. Keynesa ve ekonomii je skutečně nesporný. Velmi významná je například jeho **Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz**. Ekonomie nikdy nebyla ani jasnější, ani taková, jaká byla předtím. Jeho přístup k makroekonomii a příjmově-výdajová metoda inspirovali mnoho vyspělých tržních ekonomik k dalšímu rozvoji makroekonomického empirického výzkumu a matematizaci ekonomie, přestože téměř Keynes podstatně přitomínky.

Keynesovo pojetí ekonomie můžeme považovat za reformní ekonomickou teorii, ve které požadoval, aby tržní ekonomika státu byla doplněna o stabilizační mechanismus na makroekonomické úrovni. Tím bylo myšleno využívání ekonomických zdrojů tak, aby bylo dosaženo co nejvyšší zaměstnanosti. Dále pak přerozdělování národního důchodu těm, kteří ho mají nejvíce.

Hlavní myšlenkou Keynesových děl je fakt, že ekonomika své doby prodělala již mnoho změn a pro její správné fungování již nestačí, aby jí ovlivňovaly pouze samoregulační tržní mechanismy. Jeho dílo můžeme rozdělit na dvě fáze. První fáze se vztahuje k době, před napsáním *Obecné teorie zaměstnanosti, úroku a peněz* kdy rozpracovává kvantitativní teorii peněz. Za fázi druhou považujeme dobu po napsání *Obecné teorie*.

Za hlavní důsledek nestability tržní ekonomiky totiž považujeme stále rostoucí kupní sílu peněz (o tomto tématu pojednává zejména ve svém díle **Traktát o peněžní reformě**). Snaží se přitom říci, čím je tato kupní síla peněz určena, jakým způsobem dochází k výkyvům v její stabilitě a jak by bylo možné některé situace předcházet.

Keynesova verze kvantitativní teorie peněz:¹⁶

$$M = q \times P$$

M – množství peněz

q – počet jednotek spotřebovaných za jednotku reálného produktu

P – cenová hladina spotřebovaných služeb

Keynesův přístup byl takový, že reálné peníze z ústatky jsou určeny jako částka, která je nezbytná pro nákup spotřebovaných statků a služeb. Tyto reálné peníze z ústatky znázorňuje výraz $q \times P$. Jak je z výše uvedeného rovnice patrné, Keynes dokázal, že nákupní síla peněz působí především počtem spotřebovaných statků a služeb, jejich množství. To je ale zřejmě ovlivněno důchody, které si domácnosti udržují a jejich porovnáním, protože důchody vlivem nerovnoměrného vývoje kolísají. Omezení tohoto kolísání Keynes viděl v úvodu reformy peněžní soustavy.

4.1.1. Keynesova Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz

Druhá fáze Keynesovy tvorby se řadí do doby od napsání díla Obecná teorie, díky které vznikla keynesovská makroekonomie. V tomto období se Keynes již věnoval odpovědím na otázky typu: Proč kapitalistická tržní ekonomika nepracuje tak dobře jako dříve? Co je příčinou její neefektivnosti? A dochází k názoru, že důvodem je nevyhovující efektivní poptávka (agregátní poptávka) a nestabilita investic. Velkým vlivem této krize přispěl ke vzniku v Keynesových dílech má období Velké krize. Pod vlivem této krize přispěl ke vzniku své záměry a snažil se dokázat, že peněžní ekonomika může klesnout do období deprese s velmi vysokou nezaměstnaností a to bez vnějších příčin. Dále prosazoval názor, že zde nemusejí být dostatečné samoregulační tržní síly, které by ekonomiku dokázali sami

¹⁶KEYNES, J.M., *A Treatise on Monetary Reform*, London, 1923, s. 77

zobdobí deprese zvednout. Na tomto principu Keynes zkoncipoval svou teorii efektivní poptávky, jenž sestává z rozhodující částí Obecné teorie.

Hlavní myšlenky Obecné teorie lze shrnout takto¹⁷:

- 1) Při určených výrobních technologiích, zdrojích a nákladech se národní důchod rovná funkci zaměstnanosti (později bylo toto označeno jako keynesovská produkční funkce).
- 2) Z důvodu toho, že vztah mezi spotřebou a národním důchodem je určen sklonem k spotřebě, tak spotřeba je funkcí zaměstnanosti.
- 3) Funkcí výdajů na investice a spotřebu je sama zaměstnanost, která je podřízena efektivní poptávce.
- 4) Jak již bylo řečeno, zaměstnanost je funkcí výdajů na investice a spotřebu, zpětná vazba je zde pouze u spotřeby, proto funkce zaměstnanosti je i funkcí investic.
- 5) Z toho, co zde zatím bylo uvedeno tedy vyplývá, že zaměstnanost je funkcí velikosti investic, sklonu k spotřebě a ceny celkové nabídky.
- 6) Při růstu zaměstnanosti klesá produktivita, jež určuje reálné mzdy. Z toho důvodu nemůže být dlouhodobě udržitelná zaměstnanost vyšší než plná zaměstnanost, a proto, že při plné zaměstnanosti se reálná mzda rovná mezní pracovní nabídce člověka.
- 7) Pokud roste zaměstnanost tak roste i spotřeba, ale potřebná efektivní poptávka, která udrží rostoucí zaměstnanost, roste rychleji než výdaje na spotřebu. Rozdíl mezi nimi by mohl být pokrýt investice, pokud nejsou dostatečně rychlé, tak zaměstnanost klesá.

¹⁷SOJKA, M., *Dějiny ekonomických teorií*, Praha, 2000, s. 110

4.1.2. Keynesova teorie efektivní poptávky

Dle Keynesova přesvědčení je reálný objem zaměstnanosti společně s národním důchodem závislý na efektivní poptávce. Pokud bereme v úvahu uzavřenou ekonomiku, tak je efektivní poptávka určena součtem výdajů na spotřebu, vládních výdajů a investic soukromých podniků.

Toto tvrzení lze zapsat v zorcem:

$$E = C + I + G$$

C – výdaje na spotřebu

I – investice soukromých podniků

G – vládní výdaje

Jako funkci disponibilního důchodu označíme výdaje domácností na spotřebu, které zjistíme tak, že od hrubého důchodu domácností odečteme daně. Tento disponibilní důchod můžeme dělit na výdaje na spotřebu a úspory. Toto rozdělení je dle Keynesa určeno základním psychologickým zákonem, který nám říká, že při růstu důchodu spotřeba roste, přitom však její podíl na důchodu klesá a zároveň se zvyšuje podíl úspor. Taktoby byl určen sklon ke spotřebě (mezní sklon ke spotřebě, sklon k úsporám, mezní sklon k úsporám), jakoklesající funkce disponibilního důchodu.

Investice soukromých podniků je takovou částí efektivní poptávky, která má největší sklon ke kolísání. Podle Keynesova základního psychologického zákona by měl podíl úspor na národním důchodu narůstat, když roste podíl úspor na důchodu. Protože úspory a investice nejsou propojeny žádným mechanismem, který by je rovnal do stejné výše, tak vzniká problém, který se řešil až později v keynesovské makroekonomii. Je zřejmé, že pokud je podíl úspor (investice jsou nižší než úspory) a mezerainvestic (úspory jsou nižší než investice).

Keynes objasňoval vliv efektivní poptávky na národní důchod a zaměstnanost pomocí cenové nabídky a poptávky. Když cenová nabídky byla určena jako cena nabídky produkce, tak samozřejmě zajišťuje požadovaný zisk a hraje roli výrobní náklady a také určuje určitý rozsah zaměstnanosti. Dále bude cenová poptávka znázorňována čekatvané

tržby a výnosy z prodeje celkové produkce, při které zaměstnanost bude mít také určitý rozsah. Místo, kde se tyto dvě ceny střetávají, ukazuje bod efektivní poptávky a zároveň tomu odpovídající objem zaměstnanosti.

Když se cena celkové poptávky pro určitý objem produkce bude rovnat ceně celkové nabídky, tak tato poptávka bude pro firmu efektivní a proto na trh dodá takový rozsah produkce a bude držovat jí odpovídající zaměstnanost.

Pokud bude cena celkové poptávky nižší než cena celkové nabídky při určité produkci, tak se samozřejmě bude zaměstnanost a produkce snižovat. Při opačné situaci je zřejmé, že produkce a zaměstnanost poroste.

Toto vysvětlení teorie efektivní poptávky vyšlo z Marshallovy teorie rovnovážné ceny, ale pro zjednodušení se velmi často používá výklad jednoho z keynesiánců (A. Hanesn), které vychází z přímého vlivu změny agregátní poptávky nebo agregátních výdajů na agregátní nabídku a národní důchod při určité cenové hladině.

4.1.3. Investiční multiplikátor

Investiční multiplikátor, který je také velmi často nazýván Kahn-Keynesův multiplikátor, podává vysvětlení ohledně účinků dotovného působení investic. Keynes tento multiplikátor vyvodil z **Kahnova multiplikátoru zaměstnanosti**. Investiční multiplikátor totiž dokazuje, že určitý nárůst investic způsobí několikanásobně větší nárůst národního důchodu. To je způsobeno tím, že investice způsobí zpočátku nárůst důchodu v investičním sektoru, ale ty jsou stále vydávány na spotřebu, takže tím způsobí nárůst důchodu i v spotřebním sektoru. Velikost multiplikátoru je podmíněna mezním sklonem k spotřebě.

Poměry mezi výtvářeným národním důchodem a investicemi užeme zachytit takto: ¹⁸

$$dY = 1/(1-c) \times dI$$

dY – přírůstek národního důchodu

dI – přírůstek investic

c – mezní sklon k spotřebě

Předchozí výraz je označován jako investiční multiplikátor. Jelikož mezní sklon k spotřebě je číslo menší než jedna (protože pouze určitý díl důchodu je spotřebováván), bude multiplikátor číselně větší než jedna.

Přiuvažování o veřejných investicích, které jsou financovány z státního rozpočtu, je důchodový efekt investic velmi důležitý. Existuje totiž možnost, že by tyto investice mohly být velmi důležité a užitečné při řešení krizí a nezaměstnanosti. Aby mohl důchodový efekt investic fungovat, předpokládáme, že zde existují nevyužitá výrobní kapacity a nezaměstnanost (při plné zaměstnanosti by mohli mít dodatečné investice inflační následky).

Keynesův investiční multiplikátor označujeme za ukazatel statický, protože bere v úvahu pouze důchodový účinek investic (tj. účinek, který má na zvyšování poptávky). My ovšem víme, že investice způsobují i nárůst výrobních kapacit, což znamená nárůst poptávky (tento účinek užeme označit jako kapacitotvorný).

4.1.4. Teorie úroků a báze preferencí likvidity

Neoklasikové viděli úrokovou míru jako odměnu za vzdání se současné spotřeby. Také byli přesvědčeni o tom, že úroková míra má vazbu na mezní produkt kapitálu. Toto tvrzení Keynes velice tvrdě odmítal. Byl toho názoru, že úroková míra není nástrojem automatického vyrovnávání úspor a investic. Považoval úrok pouze za peněžní jev, který jev podstatně odměnou za vzdání se výhod likvidity. Úrok nás dle Keynesa motivuje

¹⁸HOLMAN, R., *Dějiny ekonomického myšlení*, Praha, 2005, s. 364

ktomu, abychom si namísto držení finanční hotovosti pořídili cenné papíry a jiné méně likvidní aktiva.

Teorie preferencí likvidity vychází z přesvědčení, že je lepší držet finanční hotovost (likvidní aktiva – peníze), než například cenné papíry a další méně likvidní aktiva. Při držení méně likvidních aktiv nám vznikají náklady a rizika, která jsou spojena s přeměnou těchto aktiv na jinou podobu majetku. Tato teorie dále vychází především z čtení chambridgeské teorie peněz. Keynes se odlišuje od neoklasiků tím, že podtrhnul podstatu peněz jako uchovatel hodnoty.

Preferencí likvidity spojují čtyři motivy:¹⁹

- 1) **Motiv úchodový** – vzniká v domácnostech, protože nabývají své důchody v jiné době, než v jaké je vydávají.
- 2) **Motiv podnikání** – obsahuje stejné principy jako motiv důchodový, ale u firem (dohromady nazýváme motiv důchodový a motiv podnikání jako motiv transakční).
- 3) **Motiv opatrnostní** – jako už z názvu vyplývá, tak tento motiv nutí do domácnosti i podniky, aby si vytvářeli určitě peněžní rezervy pro případ neočekávaných výdajů, nebo určitého přerušení příjmů. Výše takové rezervy se formuje podle transakčního motivu a je závislá na výši důchodu (nenavýší úrokovémíry).
- 4) **Spekulační motiv** – tento motiv vychází především z očekávaného vývoje na trhu cenných papírů, pokud bude úroková míra vysoká, tak spekulanti budou očekávat její snížení a proto budou raději držet cenné papíry namísto hotovosti a naopak.

Podle Keynesa se poptávka po penězích skládá z transakční poptávky (zahrnuje výše uvedené první tři motivy), která je přímo závislá na výši důchodu a spekulační poptávky, která je nepřímo závislá na výši úrokovémíry. Díky této teorii dospěl Keynes k názoru, že

¹⁹SIR ŮČEK, P., *Hospodářská a ekonomická teorie*, Slaný, 2007, s. 321

úroková míra není dána trhem kapitálu, jak tvrdila neoklasická ekonomie, ale je určena trhem peněz.

Keynes byl toho názoru, že schopnost měnové politiky je souznačně omezená. Jeho názor vycházel především ze spekulativního motivu. Protože když úroková míra poklesne, naurčitou úroveň, tak spekulativní zisky z prodávání cenných papírů a držet tyto v peněžích, jelikož očekávají zvýšení úrokové míry. Takto začne poptávka po peněžích narůstat do ohromných rozměrů, jenž pak už nebude možné prosadit další snížení úrokové míry ani centrální bankou, která se bude snažit do oběhu dostat co nejvíce dodatečných peněz. Tuto situaci nazval Keynes pastí na likviditu a v podstatě potvrzuje tvrzení o tom, že v období hospodářské krize je účinnost měnové politiky velmi slabá a že ani upravení úrokové míry centrální bankou nemůže zaručit plnou zaměstnanost.

Ani v dnešní době nejsou ekonomové rozhodnutí, zda něco takového mohlo, nebo může existovat. Ale pravdou je, že Keynes v podstatě nikdy neurčil takovou vyšší úrokovou míru, ze které pak vychází očekávání a reakce spekulativců na její budoucí vývoj. Takže spekulovat nad tím jestli měl Keynes pravdu či ne, by bylo licenářské.

4.2. Neokeynesiánství

Neokeynesiánství neboli neoklasická syntéza, se začalo formovat především na území USA. Většina ze zastánců této ekonomické teorie, byla původem orientovaná na neoklasickou ekonomii. Mezi nejvýznamnější neokeynesiánce bychom zařadili J. Hickse, A. Hansena, F. Modiglianiho, P. A. Samuelsona a L. Kleina.

4.2.1. John Hicks a model IS-LM

Hicksovo jméno je nejčastěji spojováno s Keynesovou teorií efektivní poptávky. Především jeho interpretace této teorie spoužitím zjednodušeného modelu makroekonomické rovnováhy v krátkém období, kterou my nyní známe jako **model IS-LM**. Je to jeden z nejčastěji uváděných a nejznámějších modelů keynesiánské makroekonomie.

Hicksp řepacoval Keynesovuteoriido čtyřzjednodušenýchpodmínek: ²⁰

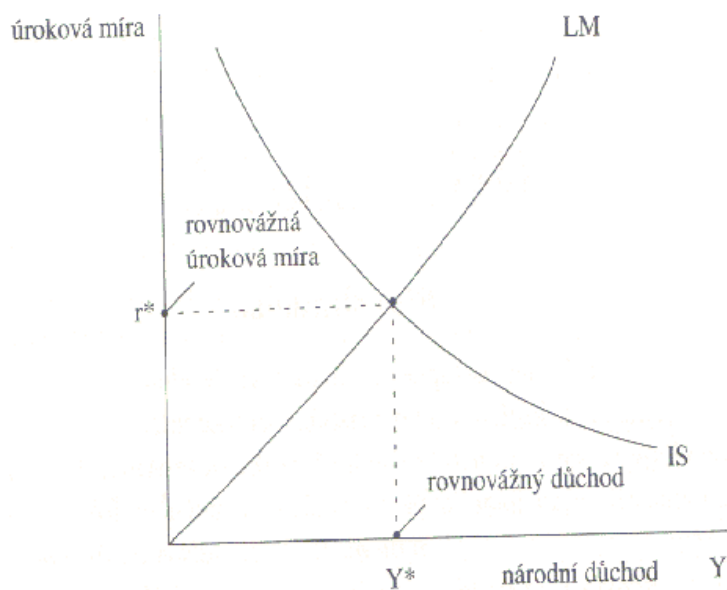
- 1) funkce úspor $S = S(Y)$, je odvozena zkeynesiánské funkce spotřeby
aukazuje, že úspory jsou funkcí úchodu
- 2) funkce investic $I = I(i)$, tato funkce nám sděluje, že investice jsou funkcí
úrokovémíry
- 3) funkce poptávky po peněžích $L = L(Y, i)$, tato funkce se skládá
z transakční poptávky po peněžích (která je funkcí úchodu) a spekulační
poptávky po peněžích (funkce úrokovémíry)
- 4) nabídka peněz M , která je určena bankovní soustavou

Abychom získali rovnováhu na trhu zboží a na trhu peněz, musíme si určit dvě rovnice,
které nám poskytují podstatu řívek IS–LM:

$I(i) = S(Y)$ – zobrazuje rovnováhu na trhu zboží

$M = L(Y, i)$ – zobrazuje rovnováhu na trhu peněz

²⁰HOLMAN, R., *Dějiny ekonomického myšlení*, Praha, 2005, s. 373

Zdroj: HOLMAN, R., *Dějiny ekonomického myšlení*, Praha, 2005, s. 373

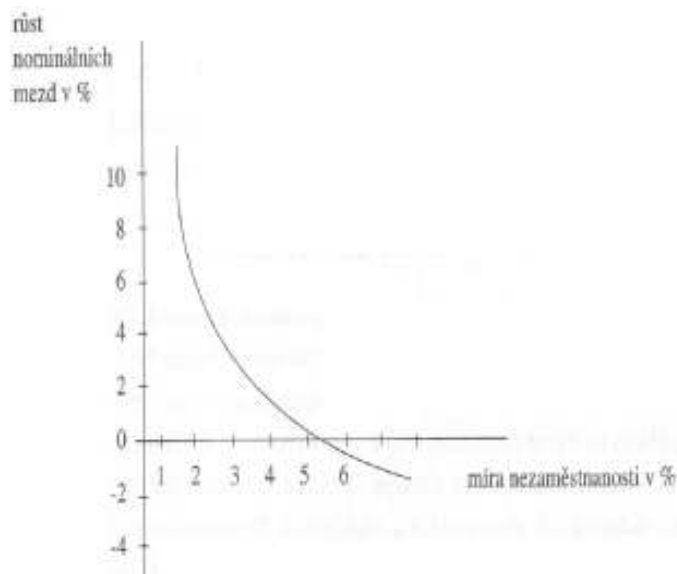
Jak je vidět na grafickém znázornění, tak křivka IS zobrazuje všechny možné kombinace úrokové míry a národního důchodu, při kterých se bude na trhu zboží vyskytovat stabilita. Křivka LM zobrazuje tu samou situaci, ale na trhu peněz. Vmístě, kde se tyto křivky střetávají, jsou současně oba tyto trhy v rovnováze a takto je určen rovnovážný národní důchod.

Hicks se snažil na svém modelu poukázat na to, že Keynesova obecná teorie v podstatě není teorií obecnou, ale neoklasickou zvláštní teorií (případně teorií likvidity). Pokud klesne úroková míra při hospodářské krizi dosti nízko, tak stejně nemusí vyvolat uspokojující objem investic. Ten je potřeba zajištění plné zaměstnanosti. Spekulantů v takové chvíli prodávají cenné papíry, očekávají nárůst úrokové míry a drží finanční hotovost. Takže když se zvýší nabídka peněz, je okamžitě pohlcena spekulativní poptávkou po penězích, která je v pasti na likviditu skoro dokonale elastická. Z této příčiny již úroková míra nereaguje dalším poklesem na opětovné zvyšování nabídky peněz. Takže v pasti na likviditu je měnová politika prostě neúčinná.

4.2.2. P.A.SamuelsonaPhillipsovaKřivka

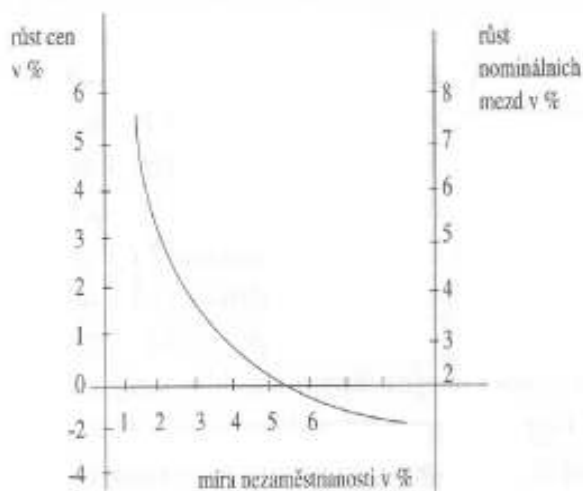
Největším přínosem Samuelsona ve vývoji neokeynesiánství byla jeho koncepce Phillipsovy křivky. Jak již bylo dříve uvedeno, tak Keynes a jeho stoupenci často používali výraz „plná zaměstnanost“, nikdy však přímo neurčili, co tento výraz doslova znamená. A právě Samuelson přišel s novým pohledem na věc. Abychom se mohli věnovat pojetí Phillipsovy křivky, které vytvořil Samuelson, musíme se nejprve podívat na počátek vzniku této křivky.

Poprvé se tato křivka objevila v časopise *Economica* v roce 1958. Autorem byl A.W. Phillips a článek byl nazván *Vztah mezi nezaměstnaností a mírou změny sazeb nominálních mezd ve Spojeném království*. Zde se Phillips snažil určit závislost mezi mírou nezaměstnanosti a tempem růstu nominálních mezd ve Velké Británii v letech 1861-1957. Jeho cílem bylo ověřit si správnost hypotézy o vztahu mezi mzdovou inflací a nezaměstnaností.

Zdroj: HOLMAN, R., *Dějiny ekonomického myšlení*, Praha, 2005, s. 381

P. A. Samuelson a R. M. Solow vytvořili Phillipsovu křivku pro USA a díky nim byla tato křivka chápána jako přibližný vztah mezi cenovou inflací a mírou nezaměstnanosti. Odlišnost mezi cenovou a mzdovou inflací je určena rychlostí růstu produktivity práce. Viz graf.

Zdroj: HOLMAN, R., *Dějiny ekonomického myšlení*, Praha, 2005, s. 381

Tato nová verze Phillipsovy křivky zobrazovala, že v hospodářské politice nemůže být cílem plná zaměstnanost, ale pouze určitá kombinace nezaměstnanosti a inflace. Pokaždé když se sníží inflace, tak se opět zvýší nezaměstnanost a naopak.

4.3. Monetarismus

Předním tvůrcem a protagonistou monetarismu byl Milton Friedman, který pro tento směr používal výraz monetaristická kontrarevoluce. S názvem monetarismus přišel jako první K. Brunner a definoval jej pomocí čtyř znaků:²¹

- 1) přijetí kvantitativní teorie peněz, především faktu, že změny nabídky peněz určují změny nominálního hodnocení,
- 2) pochopení řetězové změny nabídky peněz a změny nominálního hodnocení,
- 3) není třeba, aby stát zasahoval do soukromého sektoru a snažil se vněm vytvářet stabilitu, jelikož to není možné,

²¹ HOLMAN, R., *Dějiny ekonomického myšlení*, Praha, 2005, s. 460

- 4) fungování trhů je pružné a p řerozdělování výrobních faktorů vkrátkém období není důležité.

Monetarismus je jedním znejstarších a nejsilnějších ekonomických směrů vprotikeynesiánské revoluci. Není ale správné řadit monetarismus mezi ekonomické školy, protože je to vpodstatě ekonomický směr, který je slučován zejména odmítáním keynesiánství. Monetarismus se vyznačoval rozdílnými pohledy na individuální problémy v různých ekonomických teoriích. Proto nebylo označení monetarismus p řipsáno jen jedné skupině, ale hned čtyřem. Ty se od sebe sice lišili, ale určitě názory vycházející z monetarismu je spojovali. Řadíme sem chicagskou školu, školu racionálního očekávání (později byla označena jako monetarismus II.), stoupence kvantitativní teorie peněz dle D. Patinkina a určité ekonomické teorie, které navazovali na práce A. Leijonhufvuda a R. W. Clowera.

Jedním zprvních náznaků nástupu monetarismu bylo vydání knihy L. Metzlera: Bohatství, úspory a úroková míra. V té je velmi ostře kritizován model IS – LM za to, že nebere v úvahu cenové změny a také se nevyskytují jen dvě aktiva, peníze a obligace. Metzler p řišel tedy s modelem, kde se vyskytují všechna finanční i reálná aktiva a jsou si dokonalými substituty.

4.3.1. Friedmanovský monetarismus

Friedmanovský monetarismus se začal formovat kolem M. Friedmana od pol. 50 let a jeho záležitostí bylo opravit měnovou politiku. Tedy jejich názoru keynesiánci pokračovali (rozdílů mezi těmito dvěma školami se bude věnovat pozdější kapitola). Sám Friedman se p ři formování monetaristických zásad opírá p ředevším o chicagskou školu 30. a 40. let minulého století, které vycházela p ředevším z tradičního liberalismu a kvantitativní teorie peněz.

M. Friedman vymezil monetarismus pomocí několika zásad, které každý monetarista musí uznávat:

- o jednalo se zde například o fakt, že existuje velmi silný vztah mezi nabídkou peněz a změnou nominálního důchodu,

- další bylotvrzení, že pokud se změna objemu peněz, tak se změna nominálního důchodu dostaví, ale se zpožděním,
- pokud se změna nominálního důchodu, tak reálný důchod se změnou také, ale bude to trvat minimálně pět let,
- další pět let bude trvat změna cenové hladiny, která bude následovat po změně reálného důchodu,
- pokud se změna v krátkém období, tak tam se změna nabídky peněz vyvolá především změnu v produkci, v dlouhém období bude ovlivněna už jen cenová hladina,
- inflace je zásadně jen peněžním jevem a důvodem jejího vzniku je vždy zvýšení množství peněz,
- pokud jsou výdaje vlády financovány zvyšováním peněz v oběhu, tak působí inflačně, ale nesmí být financovány domácnostmi, protože potom nastává vyčerpání soukromého sektoru,
- monetaristé vidí úroveň měnové zásoby jako spolehlivý ukazatel, protože když se kupní síla zvýší nabídky peněz, tak se zároveň zvýší poptávka po aktivech a úroková míra bude klesat, pak ale za číselně ústředně poptávka po statcích a úroková míra jde oproti dolů.

Pokud shrneme tato fakta, zjistíme, že hlavní znakem monetarismu je zejména uznání kvantitativní teorie peněz. Vychází jí z toho, že změna nominálního důchodu je způsobena změnou nabídky peněz, rozhodně víc než změnou nabídky peněz ve vládních výdajích, což prosazoval především keynesiánci.

Další významnou odlišností v chápání ekonomie bylo Friedmanovo popírání Phillipsovy křivky v dlouhém období. Friedman se snažil poukázat na to, že není možná substituce mezi nezaměstnaností a inflací v již uvedeném dlouhém období. Takže Phillipsova křivka podle Friedmana je vertikální.

Největší rozvoj monetarismu byl zaznamenán v 70. letech, kdy bylo centrálním bankám navrženo přijetí dlouhodobých pravidel měnového růstu.

4.4. České ekonomické myšlení

České ekonomické myšlení nelze charakterizovat pomocí jediného názoru, újedné nebo dvou ekonomických škol, protože bylo velmi pestré. Ale pouze do roku 1848, kdy byla stanovena jedna idea, která se musela dodržovat a ostatní byly velmi rázně odsuzovány a neuznávány. I když by se mohlo zdát, že právě v tomto období nastal útlum vbádání českých ekonomů, opak je pravdou. Tato nesnášenlivost byla brána jako výzva pro poznávání nových světových ekonomických názorů a směrů.

Je zřejmé, že čeští ekonomové zejména kopírovali ekonomické směry, které v té době vládly světu a nějaké nové příspěvky do těchto směrů byly spíše výjimkou. Nadruhou stranou jejich učením setímto ekonomickým teoriím byl rychlé a efektivní.

Jako počátek českého ekonomického učením častou vádí doba, kdy byli jmenováni první čeští profesori na Karlově univerzitě, kteří vyučovali v češtině. Velmi významným momentem se stala doba rozdělení univerzity na německou a českou. I z toho důvodu je velmi těžké rozlišit kamsahápo počátky českého ekonomického myšlení a nemůžeme tedy přehlížet vliv německy mluvící komunity nebo třeba židovské, která byla v ekonomických otázkách vždy velmi vyspělá.

Prvními velmi důležitými představiteli české ekonomie byli Albín Bráf a Josef Kaizl. Oba tito ekonomové byli činnými jak po stránce pedagogické a teoretické, tak i v politické sféře (stali se ministry rakouské vlády). Dalšími neméně důležitými postavami české ekonomie, na které nesmíme zapomenout, byli Alois Rašín, Karel Engliš a Josef Macek.

4.4.1. Albín Bráf

Albín Bráf (1851-1912)²² byl pedagogem na Právnické fakultě Karlovy univerzity, politikem, ekonomem, novinářem. Vedle T. G. Masaryka byl považován za nejvýznamnějšího propagátora českých společenských věd své doby a prvního všeobecně vzdělaného českého ekonomu. Prosazoval takové ekonomické názory, jež byly základem moderních hospodářských teorií.

²²FUCHS, K., LISÝ, J., *Dějiny ekonomického myšlení*, Brno, 2007, s. 109

Přřadit Bráfa ke konkrétním ekonomickému směru nebo ekonomické škole je velmi složité. Zpočátku se totiž přikláněl ke klasické ekonomii, dále to pak byla německá historická škola a nakonec subjektivní hodnotová teorie dle C. Mengera. Jak již z této jeho „přelétavosti“ vyplývá, Bráf prosazoval několik názorů. Například byl zastáncem konzervatismu, přitom dokázal velmi ostře kritizovat čistý liberalismus. Velmi významnou částí jeho čení byla kritika širícího marxistického čení a znaky českého ekonomického nacionalismu (vybízel nakupování českých výrobků).

Nesmíme opomenout, že se nevěnoval jen teoretickým problémům, ale i těm praktickým. Například jeho přednášky pro Jednotu k povzbuzení průmyslu v Čechách, České společnosti národohospodářské a Dělnické akademii byli velmi významnou částí, která přispívala jak k hromadnému vzdělávání, tak i k národnímu uvědomění. To bylo vzhledem k situaci doby (prudký hospodářský rozvoj) velkým přínosem.

4.4.2. Ekonomie za dob první republiky

Před koncem 1. světové války bylo zásobování obyvatelstva problematické, průmysl také nefungoval tak jak by bylo nejlepší a česká koruna byla znehodnocována. Po válce se velmi mluví o oddělení české měny od rakouské, dále využití deflační politiky, která zajišťovala pevný kurz koruně. Ale i přes úspěšný ekonomický vývoj 20. let se Československo dostavilo k hospodářské krizi, která byla odrazem krize celosvětové.

4.4.3. Alois Rašín

Alois Rašín (1867 – 1923)²³ byl právníkem, novinářem, představitelem státu, ale zejména jedním z nejvýznamnějších českých ekonomů. V jeho knize *Národní hospodářství* můžeme spatřit vliv jak rakouskou, tak i německou školou, což bylo zapříčiněno vlivem jeho učitele Bráfi.

²³VENCOVSKÝ, F., *Dějiny českého ekonomického myšlení do roku 1948*, Brno, 1997, s. 158

Nejvíce se Rašín vždy věnoval problematice peněz. Největší problém viděl vpenězích, které nemají svou vlastní hodnotu. Jejich hodnotaje založena jen na důvěře obyvatel, a to způsobuje špatný pohyb cen. Rašín sice úplně nesouhlasil s tím, že peníze by měly být směnitelné za zlato. Nicméně souhlasil s tím, že z psychologických důvodů je vztah mezi penězi a drahým kovem důležitý.

Největším Rašínovým přínosem byla takzvaná měnová politika, která byla založena na restrikcích oběhiva. Aby oddělil české bankovky od rakouských, zavedl kolokování a právě již zmíněnou restrikcí. Díky tomu se opravdu povedlo stabilizovat českou měnu i hospodářství. Rašínova deflační politika se osvědčila, ale když byla znovu použita poroče 1921, tak se setkávala s kritikou za to, že sice posiluje kurz, ale dochází přinízárone k poklesu exportu a zvyšování nezaměstnanosti.

4.4.4. Karel Engliš

K. Engliš (1880 – 1961)²⁴, byl další velmi významný český ekonom, který se zabýval především finančními a měnovými otázkami. Byl tvůrcem teleologické teorie a také další ekonomické školy. Ve své teleologické teorii vychází z názorů Kanta a jeho rozdělení poznání na dvě části: svět, jaký má být a svět, jaký opravdu je. Engliš k tomu přidal ještě jednu část, a to jaký je svět chytřený (účelové), takže v nich hledá záměr (účel). Pokud je tento cíl splněn, hledá racionálnost při rozhodování o uskutečnění tohoto cíle u ekonomických subjektů. Engliš chápe národní hospodářství jako souhrn účelových souvislostí jako v řádku.

4.4.5. Ekonomické myšlení 40. až 60. let

Pokud budeme hovořit o rozvoji ekonomického myšlení během okupace, je jasné, že jakékoliv úvahy na toto téma byly přísně odmítány. Z tohoto důvodu se jejich rozvoj velmi slibně vyvíjel až v období od konce války do komunistického převratu v Československu v únoru 1948.

²⁴KRÁLÍK, O., *Vývoj ekonomického myšlení*, Brno, 1998, s. 29

Ale vraťme se ještě do období před únorem 1948. Například v roce 1945 bylo celkem jasné a samozřejmě, že kapitalismus jak po hospodářské tak společenské stránce není úplně vyhovující.

Po příchodu socialismu, který byl považován za velice dynamický směr. Došlo k plánování, schvalovaly se dvouletky a řešily se konkrétní problémy v rámci plánu obnovy válkou zničeného hospodářství. Mimo tento rámec byly podniky svobodně atosnelíbilo komunistům, kteří chtěli podniky řídit přímo dle vzoru v SSSR. Po již zmíněném únoru 1948 se tyto představy staly skutečností. Všichni kdo nevyhovují komunistické představe vedení státu, ekonomice, školství a další, jsou rychle nahrazeni. Nejhorší období pro českou ekonomiku nastává v první polovině 50. let. Všichni kdo nebyli dosti loajální vůči komunistickému režimu, byli „odstraněni“. Zlomovým bodem byl XX. sjezd Komunistické strany SSSR, kde byla veřejně přijata kritika J. Stalina. Od tohoto okamžiku se ekonomie ČSSR zlehka opětvěřelasvětlu.

V 60. letech se české teorie velmi slibně rozvíjely a jejich výsledky byly dokonce i přijímány. Zejména zdůvodu, že v SSSR se projevovali snahy o hospodářské změny, byly tyto změny akceptovány i v Československu. Ve druhé polovině 60. let vrcholily snahy o prosazení tržního socialismu, avšak ty nebyly nikdy uskutečněny. V srpnu roku 1968 bylo Československo obsazeno armádami Varšavské smlouvy a tím se opět ukončily jakékoliv snahy o rozvoj české ekonomiky.

4.4.6. Ekonomické myšlení Československa do roku 1989

70. léta jsou velmi často považována za temnou dobu normalizace. I přesto v této době vznikalo spousta nových myšlenek, které byly využity při ekonomické reformě 90. let.

Za takzvané předreformní období se považují 80. léta, kdy komunisté začali mít potíže v národním hospodářství a určitě výtky ke ekonomickým teoriím. Proto se v této době začali čeští ekonomičtí teoretici opřít formovat, například v Kabinetě prognóz (1968). Zdescházeli lidé různých názorů generací. Nejdůležitějším výsledkem tohoto spolku, byla souhrnná prognóza ČSSR do roku 2010, kde bylo nahrazeno centrální plánování tržním hospodářstvím. To se komunistům vůbec nelíbilo a chtěli je dokonce tajit.

Jakmile po listopadové revoluci v roce 1989 dostává jí ekonomové svobodu v vyjadřování a vbádání nad ekonomickými teoriemi začal opravdový otřes na poli ekonomie. Mnoho z nich mělo pocit, že je to správná doba pro realizaci reformy 60. let. Jelikož už tu nebyl socialismus, nebylo nutné vykonat reformu, která byla socialistickou reformou, ale bylo možné provést změnu v celém systému národního hospodářství. Tato ekonomická reforma se týkala především privatizace, odstranění státního sektoru v rámci podnikového vlastnictví a kupónová privatizace. Československá ekonomika tak prošla okamžitou liberalizací cenovou, zahraničního obchodu a rychlou privatizací aby byla stanovena restriktivní fiskální a monetární politika.

5. Shrnutí a vlastní zhodnocení jednotlivých škol, porovnání Keynesiánců s ostatními

Vlastním přínosem této práce bude srovnání a pokus o zhodnocení jednotlivých škol. Je to velmi obtížný úkol, protože každý jedinec může mít na určité ekonomické teorie různý názor. Proto se jedná především o subjektivní hodnocení a porovnávání jednotlivých teorií s přihlednutím na dosud získané poznatky a znalosti autora v oblasti ekonomie a ekonomických teorií.

Bude porovnávána jedna z nejdůležitějších ekonomických teorií, a to Keynesova, neoklasická a monetaristická teorie (škola). Dále jsou zde mezi sebou porovnávány ostatní ekonomické teorie (školy), které již byly v této práci popsány.

Nakonec budou objasněny důvody, proč bychom se měli o ekonomii a ekonomické teorie vůbec zajímat a čím je ekonomie tak odlišná od jiných vědních disciplín.

5.1. Porovnání Keynesiánců s monetaristy

Jak již bylo řečeno, ekonomické myšlení se v průběhu historie vyvíjelo a měnilo. V této kapitole bude provedeno srovnání Keynesiánců s monetaristy. Jejich pohled na ekonomii se značně odlišoval, zejména v názoru na to, jak má být úspěšně vedeno hospodářství státu. Vyplývá to již z faktu, že monetarismus se řadí k teoriím proti Keynesovské revoluce.

Základní odlišností mezi jednotlivými školami bylo především pojetí a chápání funkce peněz. Monetaristé viděli peníze jako něco, co může ovlivňovat, a dle jejich názoru ovlivňuje zejména ve výši nominálních důchodů. Monetaristé věřili ve funkčnost měnové politiky, dokazovali, že opravdu má vliv na poptávku a národní důchod. Naopak zase nebyli zastánci rozpočtové politiky, zejména z toho důvodu, že při růstu vládních výdajů docházelo k vytesňování soukromé poptávky.

Na rozdíl od toho keynesiánci byli zastánci názoru, že změny ve výši nominálních důchodů, jsou způsobeny spíše reálnými faktory, než monetárními (peněžními) faktory, jako například výše vládních výdajů apod.

Jak již bylo uvedeno, keynesiánci tvrdě odmítali účinnost měnové politiky a upřednostňovali rozpočtovou ekonomiku, která dle jejich názoru stimulovala poptávku a vytvářela stabilitu na ekonomickém trhu. Keynesiánci věřili v hospodářskou politiku státu. Monetáristé se naopak domnívali, že zásahy státu do hospodářství jsou příčinou vzniku různých poruch v ekonomice, jako například příliš vysoké tempo růstu inflace.

Jak vyplývá z výše uvedeného, tak monetáristé byli odpůrci státních zásahů do tržní ekonomiky, chápali to jako něco, co vede k destabilizaci tržní ekonomiky, namísto očekávané stabilizace. Keynesiánci měli přirozeně opačný názor, byli příznivci státních zásahů. Například v měnové politice byli pro regulaci úrokových měr. Monetáristé o to chápali jako další příčinu destabilizace ekonomie.

5.2. Porovnání keynesiánců s klasickou a neoklasickou ekonomikou

Další ekonomickou teorií, kterou nelze sloučit s Keynesovými názory je klasická politická ekonomie a neoklasická ekonomie.

Keynes totiž zásadně odmítal názory těchto ekonomů. On sám je označoval za „klasiky“ a nerozlišoval, jestli se jedná o ekonomy klasické politické ekonomie, nebo neoklasické ekonomie. Nejvíce Keynes souhlasil s těmi, kdo uznávali Sayův zákon trhu. Ten spočíval v přesvědčení, že ve volném obchodu je nejdůležitější silou nabídka a ne poptávka, že nabídka tvoří poptávku a naopak. A pokud budou plně využity zdroje, tak bude fungovat rovnováha nabídky a poptávky. Dle Keynesa zde klasici a neoklasici zásadně nedocenili funkci peněz, jako uchovatele hodnoty. A právě funkci uchovatele hodnoty upeněžvil Keynes jako velmi důležitou.

Dalším podstatným rozdílem ve vnímání ekonomie byl problém plné zaměstnanosti. Keynes totiž domníval, že neoklasická ekonomie může fungovat právě jen za stavu plné zaměstnanosti, ale takový případ ve skutečnosti stejně nikdy nenastane. Byl toho názoru,

že ekonomika státu nepotřebuje plnou zamestnanost pro správné fungování, a že dokonce můžete trvat ve stavu neplné zamestnanosti a fungovat tak. Do konce by mohla být toto stav nastat rovnováha trhu.

5.3. Shrnutí a zhodnocení jednotlivých ekonomických škol a teorií

Počátky ekonomie se vztahují již k výše zmíněnému Řecku a Římu. V Řecku se díky velmi rychlému rozvoji lidé začali specializovat na určitý druh práce, což bylo velmi přínosné. Díky tomu se zlepšil a především rozvinul obchod, který se stal zdrojem bohatství nejen pro aristokracii, jako tomu bylo do této doby. Tento fakt měl kladné i záporné důsledky (války, spory o moc). Nyní můžeme říci, že i přesto byla tato skutečnost hromným kladem pro pozdější rozvoj ekonomie.

Římu zase můžeme připisovat zásluhu za uzákonění práv a povinností občanů při vlastnictví majetku a dalších zákonů, z nichž některé platí i v dnešní době a tvoří základ téměř všech právních systémů. Bez těchto základů by se ekonomie asi nikdy nevyvíjela takovým směrem, jakým dosoučasná doba prošla.

Dalším významným posunem v ekonomii byl kolem 14. století merkantilismus. Zastánci této ekonomické teorie se pokoušeli o zvýšení požadavků a zájmů obchodních vrstev nad typanovníků. Bylo to honožádání, že pokud poroste bohatství těchto obchodních vrstev, tak poroste i bohatství země.

Toto je názor, který bychom mohli uznat za platný v současnou dobu, avšak je třeba brát v úvahu hrubý národní a hrubý domácí produkt. I když jak samozřejmě víme, nelze posuzovat bohatství země podle HDP nebo HNP.

Vraťme se ale k merkantilistům. V době jejich působení sloužily jako platidlo drahé kovy (zlato, stříbro). Merkantilisté byli toho názoru, že čím více těchto kovů má země, tím je bohatší a proto přijali opatření proti odlivu těchto kovů ze země. Kdo s cizích obchodníků v zemi odcházal, musel ty peníze zde utratit. Ale jak dnes již víme, není

nejlepší volbou nucené zadržování bohatství vzemi (viz. HDP, HNP). Tímto způsobem nelze zaručit úspěšné fungování současného hospodářství, proto by se tato teorie dosoučasné doby zajisté nehodila.

Po období merkantilismu nastává doba klasické politické ekonomie. William Petty byl jedním z předchůdců moderních velkých úloh teorie ekonomie. Petty byl toho názoru, že lidé chtějí zvyšovat své bohatství. To je logicky možné jen v silném a bohatém státě. Tímto názorem se částečně shodoval s předchozí ekonomickou teorií – merkantilismem. Ale otázka držení peněz a bohatství násilným způsobem snimi byla v rozporu. Klasikové byli přesvědčeni, že není dobrý nedostatek peněz, ale ani přebytek. Což merkantilisté v podstatě uznávali.

John Lock a David Hume byli dalšími představiteli klasické politické ekonomie. Stali se jedním z prvních zastánců kvantitativní teorie peněz a došli k přesvědčení, že pokud je zvýšen objem peněz v oběhu, tak ceny stoupají postupně a ne hned, jak se domnívali ekonomové dřívější doby. S tímto názorem, který vznikl již v 18. století, se ekonomové dnešního moderního ekonomického světa shodují.

U Smitha můžeme pozorovat další rozpor klasiků s merkantilisty. Smith se snažil hájit práva a povinnosti spotřebitelů, na rozdíl od merkantilistů, kteří ochraňovali především výrobce.

Další navazující kapitolou jsou fyziokraté. Ti se domnívali, že hospodářství má přirozený řád a snažili se zjistit podstatu tohoto řádu, jak funguje a ovlivňuje. Došli sice ke několika faktům (například rozdělili hospodářství na tři sektory), ale používali pouze pozitivní ekonomii, která popisuje věci tak jak jsou, a ne normativní ekonomii, která říká, jak by měly vypadat. Šlo tedy jen o další popis fungování ekonomie té doby.

Následovala rakouská psychologická škola, která kladla ohromný důraz na psychologii (jak vyplývá již z názvu). Odmítala matematizaci a opřela se soustředila na fakt, který řešili již klasikové, že jedinec se snaží maximalizovat svůj zisk. Ale představitelé rakouské školy tuto teorii rozvedli ještě dále. Soustředili se spíše na maximalizaci užitku než peněžní hodnoty. Vznikl také 1. Goseův zákon, který

poukazoval na to, jak se změnění celkového užiteku, když se změnění množství jednotky. Jedná se o podstatě o to, jaký význam bude mít uspokojení poslední potřeby.

Významným přínosem rakouské psychologické školy bylo Bawerkovo rozdělení statků na současné a budoucí. Rozdíl mezi jejich hodnotou byl definován jako úrok. Je tedy hodnota času, který uplynul mezi tím, než se statek budoucí přemění na statek přítomný. Tento fakt je pro současnou ekonomii velmi důležitý. Sice již víme, že jentakto úrok není úplně definován, ale je to vlastně jednoduchá forma osvětlení toho, co to úrok vlastně je. V této době není možné si představit, že by úroky neexistovaly, protože současné banky jsou na úrocích závislé.

Jeden z hlavních rozporů představitelů německé historické školy se týkal rozhodujícího subjektu v oblasti ekonomie. Klasikové a neoklasikové byli toho názoru, že hlavním subjektem je jedinec a ne stát, jak se domnívali představitelé německé historické školy.

Další velmi důležitou informací týkající se německé historické školy, je jejich názor na rozvoj společnosti. Podle něj se může rozvíjet pouze ta společnost, která má ducha národa. Tento názor je první míněná nacionalistické hovní míněná státu.

A další rozpor můžeme pozorovat mezi neoklasickou školou a již zmíněnou rakouskou psychologickou školou. Neoklasikové totiž velmi uznávali a užívali matematizaci, na rozdíl od školy rakouské. I když se v tomto bodě s rakouskou školou neslučovali, tak i přesto od nich přejali teorii mezního užitku, kterou ale samozřejmě přepracovali dle svého pohledu.

Teorie mezního užitku byla neoklasiky definována jako poptávka po spotřebním zboží, kde je subjektivní hodnota statků úměrná důležitosti ostatních statků pro spotřebitele.

Také byli toho názoru, že optimální rozsah produkce je dán rovností mezních nákladů a mezních výnosů, čímž se dostali do konfliktu s představiteli klasické politické ekonomie. Tímto názorem říká, že buď se má vyrábět maximum nebo raději nic.

V tomto výčtu rozporů a rozdílných pohledů na ekonomii by bylo možné pokračovat ještě velmi dlouho. I v dnešní době existuje jakýsi hlavní tón ekonomie, který představuje ortodoxní ekonomii, a několik dalších, které se od toho hlavního liší. A tyto toky spolu samozřejmě „soupeří“ a dokazují si navzájem, která je ta lepší a která

mápravdu. Tím se dostáváme opět k tomu, proč vzniká tolik různých ekonomických názorů a teorií. Pokud se totiž někdo pokusí o vyvrácení určité teorie, je téměř jisté, že dospěje k jinému názoru, tedy jiné ekonomické teorii. A tak to jde pořád dokola, jedna teorie vzniká, další ji upraví nebo naopak nahradí.

5.4. Zhodnocení vývoje ekonomie

V současné době je velmi zajímavé a velmi nejednoduché porovnávat a hodnotit vývoj ekonomických teorií. Některé teorie můžeme vyzdvihnout, jiné zatratit, ale je jisté, že pokud by všechny tyto teorie nevznikaly, nebyla by ekonomie nyní na takové pozici, jaké je dnes.

Ekonomie je společenská věda, která v podstatě zasahuje do života každému člověku, ať chceme nebo ne. Ovlivňuje vše, na co si jen lze vzpomenout. Je to věda uznávaná a jak již z této práce vyplývá, hojně propracovaná již po celá staletí.

Dnešní doba ekonomii předkládá jakové pravidla, která máurčitá pravidla. Existují jasné a předem určené zákony, které bychom měli dodržovat. Ale aby člověk pochopil tyto pravidla a ne se je jen „načítal od říkání“ tak, jak jsou napsána, měl by si rozhodně dějiny ekonomických teorií prostudovat. Teprve poté lze tuto složitou, ale velmi zajímavou a komplexní vědu alespoň částečně pochopit.

Nejdůležitějším faktem zůstává, že ekonomie se vytváří sama, například při řešení určitých hospodářských a politických situací. Jak již z historie víme, tak Velká hospodářská krize měla za následek například přechod od demokratického ekonomického režimu, ke ekonomii socialismu a posilování myšlenek fašismu a nacismu. Bylo to zejména z toho důvodu, že lidé již nevěřili starému fungování ekonomie. Proto byli otevřenější novým myšlenkám, které podle jejich názoru budou lepší než ty předchozí, u kterých se díky krizi prokázalo, že nejsou až tak funkční jak zprvu vypadaly. A nemusíme se odvolávat jen na dobu minulou, každý má jistě na paměti současnou ekonomickou krizi světa, jejíž důsledky pořád doznívají.

6. Závěr

Dějiny ekonomických teorií představují velmi obsáhlé a široké téma, které je v této práci probráno jednotlivě a postupně, jak se postupem času vyvíjely a reagovaly na sebe navzájem. Vzhledem k požadovanému rozsahu práce nebylo možné seznámit se s všemi teoriemi a probrat všechny události týkající se vývoje ekonomie. Proto byl kladem úrazem, dle autora, nejpodstatnější.

V teoretické části práce byly popsány individuální teorie jako vznikaly, v jaké době, jejich hlavní protagonisté, jaké jsou jejich hlavní myšlenky a závěry, které měly ekonomové těchto teorií došlá. Nejprve byly objasněny a prostě po částky ekonomického myšlení, které se datují do dob Řecka a Říma. Poté jsou vysvětleny hlavní myšlenky merkantilismu a klasické politické ekonomie. Zároveň byly zmíněny i rakouská subjektivně psychologická škola, německá historická škola a neoklasická škola. Následuje kapitola věnovaná keinsiancům, monetaristům a také českému ekonomickému myšlení z roku 1989.

V praktické části práce byly jednotlivé teorie srovnávány mezi sebou, velký prostor je vymezen srovnáním Keynesovy teorie s monetaristy, klasickou a neoklasickou ekonomickou teorií. Tyto teorie jsou zhodnocovány a je poukázáno na konkrétní rozpor, které mezi sebou jednotlivé ekonomické školy měly.

Závěrem lze říci, že ekonomie je společenská věda, jejíž vývoj nelze zastavit ani omezit. Za čalaseutvářet již před mnoha lety a bude seutvářet i nadále. Je to věda, která již tohobylo mnoho řečeno, její ekonomické teorie několikrát probrány a řešeny. Všechny uvedené teorie jsou prosou časnou ekonomii velmi důležité. V historii ekonomických teorií docházelo k jejich postupnému vzniku a následně k zániku. Pokud by tyto teorie neexistovaly, současná ekonomie by vypadala naprosto odlišně. Díky tomu, že jednotlivé teorie již byly v historii vyzkoušeny a několikrát obhajovány, nebo zatracovány, můžeme při formování dnešní ekonomie vycházet právě z těchto již získaných poznatků. Nyní totiž víme, co se v historii svádělo a naopak nefungovalo.

Ip řes všechny tyto získané poznatky není možné říci jaká ekonomická teorie byla nejlepší a která naopak nejhorší. Samozřejmě, že některé z teorií opravdově dokázaly, že ten či onen systém je skutečně nefunkční. A lednešní doba není stálá, pořád se mění a dříve, s větším seposouváním kupředu a nebo ekonomie vždy reagovat a nově se vytvářet. Tento proces nelze zastavit. Ekonomické a ekonomické teorie byly, jsou a budou i nadále.

7. Seznam odborné literatury

FUCHS, Kamil, LISÝ, Ján, *Dějiny ekonomického myšlení*. 1. vyd., Brno: Masarykova univerzita, 2007. 111 s. ISBN 978-80-210-4479-1.

HOLMAN, Robert. *Dějiny ekonomického myšlení*. 3. vyd., Praha: C. H. Beck, 2005. 539 s. ISBN 80-7179-380-9.

HOLMAN, Robert. *Vývoj ekonomického myšlení*. 2. upravené vyd., Praha: Liberální institut, 2003. 58 s. ISBN 80-86389-08-1.

KADEŘÁBKOVÁ, Božena. *Kapitoly z dějin ekonomických teorií*. 1. vyd., Praha: ČVUT, 1994. 120 s. ISBN 80-01-01133-X.

KEYNES, John Maynard. *A Tract on monetary reform*. London: 1923. 205 s. ISBN: neuvedeno

KEYNES, John Maynard. *Obecná teorie zaměstnanosti, úroku a peněz*. 1. vyd., Praha: ČSAV, 1963. 386 s. ISBN: neuvedeno

KRÁLÍK, Oldřich. *Vývoj ekonomického myšlení*. 1. vyd., [Ostrava]: Item; Brno: CERM, 1998. 32 s. ISBN 80-7204-069-3.

NOVÁČEK, Václav. *Ekonomické teorie: pohled a vývoj světového ekonomického myšlení*. 7. upravené vyd. Zlín: Univerzita Tomáše Batiče Zlíně, 2007. 81 s. ISBN 978-80-7318-582-4.

PAČESOVÁ, Hana. *Vývoj ekonomie*. 1. vyd. Praha: Vydavatelství ČVUT, 2005. 155 s. ISBN 80-01-03277-9.

SEDLÁČEK, Miroslav. *Základy ekonomické teorie*. 1. vyd. Praha: ČVUT, Stavební fakulta, 2000. 139 s. ISBN 80-01-02098-3.

SIRŮČEK, Pavel. *Hospodářské dějiny a ekonomické teorie* . 1. vyd.
Slaný:Melandrium,2007.511s.ISBN978-80-86175-5 3-9.

SOJKA,Milan. *Dějiny ekonomických teorií* .1.vyd.Praha:Karolinum,2000.298s.ISBN
80-7184-991-X.

SOJKA, Milan. *Kapitoly z dějin ekonomických teorií*. 1. vyd., Brno:Mendelova
zemědělská a lesnická univerzita,2006.152s.ISBN80-71 57-935-1.

VENCOVSKÝ, František. *Dějiny českého ekonomického myšlení do r. 1948*. 1. vyd.
Brno:Masarykova univerzita;NAUMA:Georgetown,199 7.433s.ISBN80-902197-5-6.

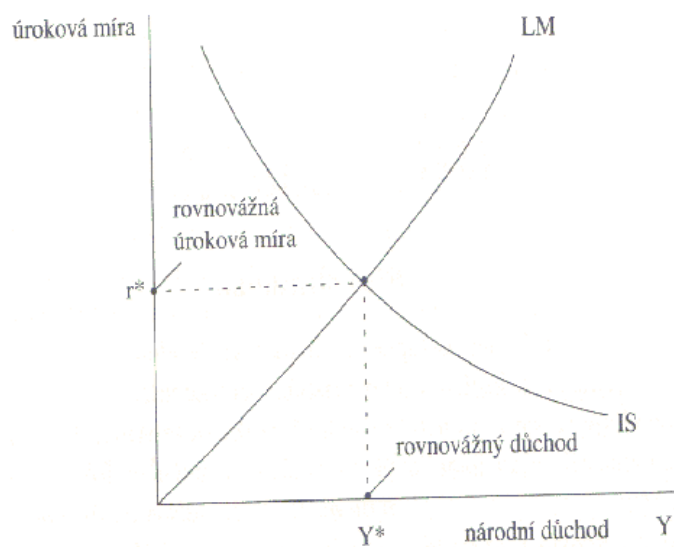
VOLEJNÍKOVÁ,Jolana. *Vývoj ekonomických teorií:kombinované studium* .1.vyd.
Pardubice:Univerzita Pardubice,2005.107s.ISBN 80-7194-761-X.

ZAJÍČEK,Miroslav. *Kapitoly z chicagské ekonomické školy:Ronald Harry Coase*. 1.vyd.
Praha:Oeconomica,2007.123s.ISBN978-80-245-126 1-7.

8. Přílohy

Graf č.1

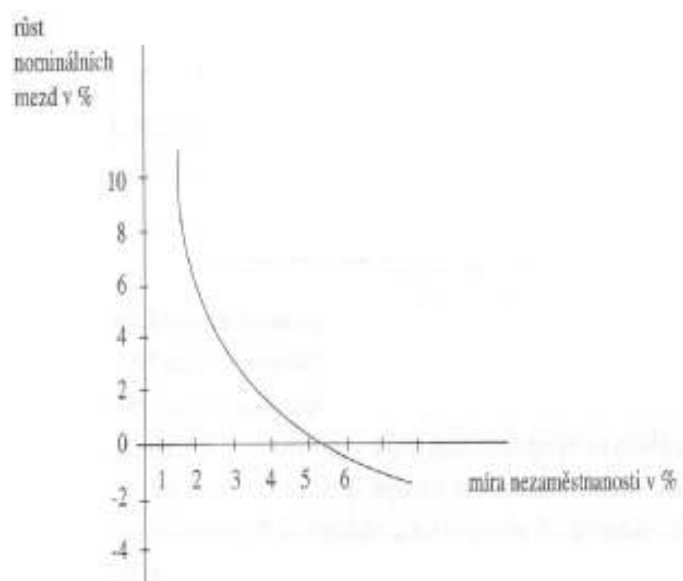
Křivka IS-LM

Zdroj: HOLMAN, R., *Dějiny ekonomického myšlení*, Praha, 2005, s. 373

Graf č.2

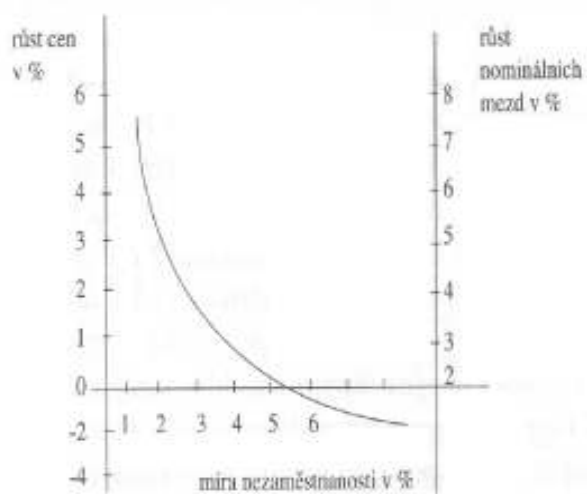
Phillipsová křivka

Zdroj: HOLMAN, R., *Dějiny ekonomického myšlení*, Praha, 2005, s. 381

Graf č.3

Novější verze Phillipsovy křivky

Zdroj: HOLMAN, R., *Dějiny ekonomického myšlení*, Praha, 2005, s. 381